

**AMBISI SAJRONE CERBUNG REBAB GADHING
ANGGITANE AL ARIS PURNOMO (TINTINGAN PSIKOLOGI KAPRIBADEN LUDWIG KLAGES)**

Lutfi Nurul Asri

S-1 Pendidikan Bahasa dan Sastra daerah, FBS, Unesa dan lutfiasri@mhs.unesa.ac.id

Pembimbing

Prof. Dr. Hj. Darni, M.Hum

Dosen Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah, FBS, Unesa

ABSTRAK

Cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo, nuduhake *ambisi* ana ing perangan *temperamen sanguinis* paraga. *Ambisi* kang tuwuh sajrone pribadine paraga dijajari saka, obsesi, pepenginan kang kuwat dibarengi pangrasa kanggo nggayuh samubarang sing positip, kabeh kasebut didhasari saka *temperamen sanguinis* kang diduweni dening paraga kasebut. Klages mbangun telung modhel system kapribaden, yaiku, *temperamen*, pangrasa, lan *daya ekspresi*. Katelu sistem kasebut babagan kang paling onjo yaiku *Temperamene* paraga kang *sanguinis* kang mujudake *ambisi* becik amarga ketambahan pangrasa kang ana sajrone pribadine paraga. Adhedhasar kasebut cundhuk karo konsep Henry Murray kang nengenake *ambisi* luwih mligi. Adhedhasar andharan kasebut underan panliten iki yaiku, (1) kepriye struktur kapribadene paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo?, (2) kepriye wujud *ambisi* paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo?, (3) kepriye akibat saka *ambisine* paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo?. Adhedhasar underan panliten kasebut, mula ancasa panliten iki yaiku, (1) ngandharake struktur paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo, (2) ngandharake wujud *ambisi* paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo, (3) ngandharake akibat saka *ambisine* paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo.

Panliten iki kalebu wujud panliten dheskriptif kualitatif. Teknik pangumpulaning dhata iki nggunakake teknik maca lan nyathet, banjur maca sumber dhata lan nyathet tembung-tembung utawa ukara sing laras lan trep karo underaning panliten. Sumber panliten kang digunakake yaiku cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al-Aris Purnomo. Tata cara pangolahe dhata kanthi teknik maca lan ngerteni, nemtokake kedadeyan-kedadeyan lan nglumpukake dhata panliten. Dhata ditintingi nggunakake analisis dheskriptif. Teori kang digunakake yaiku teori psikologi sastra, mligine teori kapribaden Ludwig Klages.

Asiling panliten yaiku nuduhake maneka struktur kapribadene paraga kang nandang *temperamen sanguinis*, pangrasa lan *daya ekspresi* kang dhuwur, mujudake tumindak sing ora gampang pasrah, sipat gampang katarik samubarang liya, aktif, gampang percaya, uga nandang pangrasa tresna, banjur struktur *Temperamen sanguinis* mau, nuwuhake problem kapribaden awujud *ambisi*, wujud *ambisine* paraga yaiku *ambisi* mangerteni wujud asline rebab gadhing, *ambisi* urip mulya, lan *ambisi* nyambung paseduluran. Akibat becik saka *ambisine* paraga yaiku pamikiran optimis, greget, sregep, lincah, bakti lan wigati.

Tembung-tembung wigati: *temperamen, sanguinis, ambisi*, lan kapribaden.

PURWAKA

Ambisi sanyatane dudu samubarang kang ala, ana *ambisi* kang becik kang ditambah rasa pangrasa sing duweni nilai bakti, kaya dene upaya kanggo nggayuh samubarang sing positip, kudu nduweni *ambisi* supaya bisa kagayuh kanthi sukses. Hasrat kang sehat kanggo nggayuh kasuksesan kanthi cara maksimalke tenaga lan pikiran yaiku awujud *ambisi* kang apik. *Ambisi* akeh dimangerteni pawongan nduweni ciri-ciri, yaiku pepenginan kang gedhe, kanthi nggunakake tenaga lan pikiran kanggo muwasake kabutuhan pengakuwan, arupa katenaran, status, pujiyan utawa kaurmatan. Manungsa asring nengenake *ambisi* sajrone babagan kang negatip kayata ciri-ciri kasebut, nanging manungsa minangka makhluk kang urip ing dunya kudu nduweni *ambisi* kanggo ngowahi panguripan sing luwih

apik. *Ambisi* diduweni dening manungsa kanggo tujuan sing beda-beda, *ambisi* kasebut uga bisa didadekake inspirasi kanggo mujudake karya sastra.

Sastra minangka salah sawijine wujud lan kasil pakaryan seni kreatif kang diciptakake dening manungsa, kanthi nggunakake basa minangka pangiring. Sastra mujudake asiling rasa, cipta, lan karsane manungsa. Karya sastra uga minangka *ekspresi* panguripane manungsa sing ora uwal saka bebrayan. Manungsa lan panguripane iku wewujudan saka mula bukane karya sastra (Endraswara, 2008:78). Tegese sastra ora bisa dipesthekake, gumantung saka ngendi punjering pamikir. Reriptan sastra ngasilake karya kang nduweni sipat endah, saka asil daya cipta, kreativitas, lan imajinasine pangripta kang ora bisa uwal saka panguripane manungsa. Kuwi kabeh dumadi awit anane pengalaman urip ing satengah bebrayan. Kedadeyan-

kedadeyan sing ana satengahe bebrayan kang bakale didadekake perangan carita, banjur mujudake karya sastra.

Karya sastra uga dadi pangrembakane bebrayan, ora mung saka kawruh lan pamikire pangripta. Kedadeyan sing durung bisa diwujudake ing kanyatan bisa dicritakake sajrone reriptan sastra. Reriptane karya sastra kudu bisa ngandharake kedadeyan kang durung ana tumrap bebrayan, supaya bisa dadi kaca pangilon kanggo panguripane manungsa sabendinane, awit kedadeyan sing diandharake padha kang ana sajrone panguripane manungsa. Andharan kasebut cundhuk karo pamawase Aristoteles (sajrone Ratna, 2013:1), dene pangripta ora mung njiplak kanyatan, nanging nalika nyiptakake karya sastra digayutake marang samubarang sing anyar kaya dene kedadeyan kang ana ing masyarakat, uga bisa dijlentrehake sajrone karya sastra.

Tuwuhe karya sastra Jawa, amarga anane kasusastraan, salah sijine yaiku kasusastraan Jawa Modern. Sastra Jawa modern tuwuh lan ngrembaka sawise tuwuhe sastra Jawa anyar. Kasusastraan Jawa modern nduweni wujud kang maneka warna, kayata roman, novel, crita sambung lan crita cekak, kang mujudake sawijine karya fiksi. Kawutuhan sawijine karya sastra fiksi mujudake wewangunan crita lan nggambarake jagading reriptane kang dhiripta dening pengarang. Fiksi yaiku minangka sawijine karya imajiner, kang ngandharake maneka prakara manungsa lan kamanungsan, urip lan panguripan. Miturut Altenbernd lan Lewis (Sajrone Nurgiyantoro, 2009:2) fiksi ditegesi minangka “prosa naratif kang nduweni sipat imajinatif, tinemu nalar kang ngandhut bebener mujudake crita dramatik ngenani pasrawungane manungsa sajrone panguripan”. Reriptan sastra awujud gancaran salah sijine yaiku cerbung utawa carita sambung.

Crita sambung yaiku karya sastra awujud carita rekaan kang kapacak saperangan mbaka saperangan kanthi runtut sajrone kalawarti (Zaidan, 2007:48). Crita sambung diperang kanthi runtut lan nduweni sinambungan antarane episode siji lan sijine. Karya sastra cerbung diciptakake kanggo dipacak saben dinane lan sengaja dipedhot ing perangan kang ndadekake pamaca kepengin mbacutake macane kanthi tamat. Kabeh kuwi kanggo narik kawigatene pamaca supaya penasaran kepriye bacutane carita. Wujud crita sambung yaiku entheng, prasaja lan ora nganyawara, nanging kebak tumindak lan kedadeyan sing bisa narik kawigatene pamaca. Cerbung uga bisa diarani wujud prosa kang minangka karya sastra fiksi sing ngandhut unsur *intrinsik* lan *ekstrinsik*. Salah sawijine unsur *intrinsik* kang ditengenake pangriptane karya sastra ana ing perangan paraga lan pamaragan. Miturut Nurgiyantoro (1995:165), paraga nuduhake pawongan kang ana ing crita, dene pamaragan yaiku panggambaran kanthi cetha ngenani pawongan kang ana sajrone crita, iki ana sesambungane karo sipat. Sipat nuduhake sesambungan kang raket karo jiwane

manungsa, iki ora uwal saka analisis psikologi kang ngupaya medharake kapribadene manungsa.

Cerbung kalebu karya fiksi mujudake salah sawijine karya kang nyeritakake samubarang kang sipate *rekaan*, *khayalan*, samubarang kang ora nuduhake kasunyatan ing donya kang nyata (Nurgiyantoro, 2007:2). Wujud cerbung meh padha karo novel, bedane dene novel ngandharake samubarang kanthi luwih amba, nyuguhake samubarang luwih kompleks (Nurgiyantoro, 2007:11), dene cerbung bedane ana ing cara kapacake lan media penerbite cerbung kapacak kanthi sambung-sinambung lumantar kalawarti basa Jawa, kayata kalawarti *Jaya Baya*, *Panjebar Semangat*, lan *Jaka Lodhang*, *koran*, *lansapanunggale*. Cerbung luwih akeh nyritakake babagan prakara bebrayan, lan sing dadi objek utamane yaiku manungsa.

Manungsa minangka salah sawijine objek sajrone karya sastra. Antarane sastra lan psikologi iku padha-padha ngrembug ngenani sesambungan karo manungsa (Endraswara, 2011:97). Psikologi ngrembug ngenani kahanane jiwane manungsa kanthi prekara kang nyata, dene psikologi ing sastra nyinaoni kahanan jiwane paraga kang asipat imajinatif. Nalika nyiptakake karya sastra, paraga lan wewatekane mujudake salah sawijine unsur pamangune karya sastra lan dadi modhal utama kanggo nyiptakake karya sastra kang ana sesambungane tumrap kahanan psikologi jiwane manungsa.

Prakara kang ngandhut unsur psikologi didadekake crita sajrone salah siji reriptan fiksi Jawa modern. Reriptan fiksi kang ngandhut prakara kasebut yaiku cerbung Rebab Gadhing bisa dicekak RG anggitane Al Aris Purnomo. Al Aris Purnomo minangka sastrawan Jawa modern asale saka Wonogiri. Reriptan sastrane asring kapacak ing majalah *Jaya Baya*. Reriptan sastrane kasebut awujud cerkak, geguritan lan cerbung, kang salah sijine yaiku cerbung RG kapacak ing kalawarti *Jaya Baya* ing naten 2016-2017. Cerbung RG kapilih ing panliten iki amarga caritane nduweni bab-bab kang pinunjul sajrone carita. Kaluwihan cerbung RG yaiku basane gampang dimangerteni, amarga nggunakake basa sabendinan, papan panggonane uga ana ing sajrone kanyatan uga caritane ngandhut *ambisine* paraga, kang ana sesambungane tumrap teori kapribaden Ludwig Klages kang luwih nengenake *temperamen* yaiku kalebu salah siji struktur kapribaden kang ditengenake Ludwig saliyané pangrasa lan daya *ekspresi*. *Temperamen sanguinis* ing kene luwih nengenake *ambisi* kang diduweni dening paraga, banjur nuwuhake akibat saka *ambisi* kasebut. Teori Ludwig Klages mawas *ambisi* saka *temperamen sanguinis* sajrone struktur kapribaden, adhedasar kasebut mangka panliten iki nggunakake konsep *ambisi* yaiku teori panyengkuyung saka Henry Murray nengenake *kebutuhan* (*need*) kang nengenake babagan *ambisi* kang luwih mligi.

Ambisi kang diduweni dening paraga sajrone cerbung RG yaiku wujud *ambisi* sing dijalari saka

obsesi sing apik kang ditengeri saka pepenginan kanggo nggayuh samubarang kanthi kasil, salah sijine yaiku nggoleki wujud asline rebab gadhing, sing nate diduweni Bapake Aji Putra nalika isih urip. Tegese *ambisi* ing kene nduweni *konotasi* kang positip lan nduduhake tumindak pawongan kang nduweni tujuwan *karir* kang dhuwur supaya bisa muwasake apa kang dadi pepenginanane. Cerbung RG durung nate diteliti sadurunge lan cerbung Al- Aris iki kalebu cerbung kang kagolong anyar. Panliten iki pancen kepengin nduweni *objek* kang nengenake ngenani *ambisi* sing diduweni dening paraga. Tumindake paraga sajrone cerbung RG nuduhake tumindak sing ora gampang mundur anggone nggayuh pepenginan kang dadi tujuwane. Andharan kasebut cundhuk karo teori kapribaden Ludwig Klages (sajrone Suryabrata, 2003:108) kang ngandharake dene pawongan sing biyasane diarani *sanguinis* nuduhake sipat sing ora gampang mundur, kanthi rekasa tumuju pepenginan kang dadi tujuwane.

Rebab gadhing digawe irah-irahan cerbung anggitane Al Aris Purnomo nduweni sesambungan kang luwih nengenake antarane paraga karo prakara paragane nuwuhake sipate. Paraga kang nandhang *ambisi* salah sijine yaiku Aji putra kang luwih nuduhake *ambisi* saka tumindake. *Ambisi* miturut KBBI online yaiku hasrat kang gede kanggo nggayuh samubarang kang banget dadi pepenginanane. Dene *ambisius* yaiku pepenginan sing kudu kagayuh mbuh kepriye carane, dadi *ambisi* minangka samubarang dene *ambisius* minangka sipate manungsa. Aji Putra nduweni pepenginan kang gedhe anggone ndoleki rebab gadhing sing nate diduweni Bapakne, dheweke ora kepengin nduweni, namung kepengin mangerteni wae kepriye wujud asline rebab kasebut. Pepenginan kasebut mung dadi pamuwas Aji Putra dene rebab kasebut nate dinduweni kaendahan dene ndeleng rupane sing unik amarga bahane saka gadhing asli. Kabeh kuwi dilampu Aji Putra kanthi nggoleki asal mulane rebab kuwi ilang dibacutake takon marang wong sing nate kenal Bapake swargi. *Ambisi* kasebut uga ora uwal saka babagan hasrat, panyurung, napsu, lan pepenginan kanggo nggayuh samubarang namung dadi pamuwas kanggo awake dewe. Mula saka kuwi panliten iki winates ing babagan psikologise paraga sajrone cerbung *Rebab Gadhing* anggitane Al Aris Purnomo. Panliten iki ora nganti ngrembug kahanane pangripta nalika nulis karyane. Panliten iki njupuk irah-irahan *Ambisi Sajrone Cerbung Rebab Gadhing Anggitane Al Aris Purnomo* amarga babagan kang paling onjo saka panliten iki yaiku *Ambisine* paraga kang diduweni dening saperangan paraga sajrone cerbung RG.

1.1 Undrane Panliten

Adhedhasar lelandhesan panliten, bisa ditintangi underane panliten ing ngisor iki:

- (1) Kepriye struktur kapribadene paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo?
- (2) Kepriye wujud *ambisi* paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo?

- (3) Kepriye akibat saka *ambisine* paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo?

1.2 Tujuwan Panliten

Adhedhasar saka lelandhesane lan underane panliten ing dhuwur bisa dijlentrehake tujuwan panliten kang diandharake ing ngisor iki:

- (1) Ngandharake struktur kapribadene paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo.
- (2) Ngandharake wujud *ambisi* paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo.
- (3) Ngandharake akibat saka *ambisine* paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo.

1.3 Paedah Panliten

Asile panliten iki arupa andharan ngenani *ambisi* sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo. Panliten iki dikarepake bisa migunani tumrap ilmu kasusastraan Jawa modern. Paedahe panliten iki yaiku:

- (1) Panliten iki bisa kanggo nintingi reriptan sastra Jawa modern kang awujud cerbung, mligine saka sudut pandang psikologi sastra.
- (2) Panliten iki bisa nambahi pengalaman lan kawruh sing wis disinaoni mligine ngenani babagan psikologi kapribaden Ludwig Klages.
- (3) Panliten iki bisa dadi sumber referensi lan motivasi tumrap panliti sastra liya, mligine babagan psikologi sastra. Saliyane iki panliten iki uga bisa nggampangake pamaca lan nambahi kawruh tumrap para pamaca ngenani babagan psikologi kapribaden Ludwig Klages mligine ngenani babagan *ambisi*.

1.4 Wewatesane Panliten

Panliten iki mligine ngandharake ngenani *ambisi* sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo kanthi tintingan Psikologi Kapribaden Ludwig Klages.

1.5 Wewatesane Tetembungan

Supaya ora uwal saka konsep panliten, mula wewatesan tetembungan ing panliten iki, yaiku:

- (1) Cerbung, yaiku cekakan saka crita sambung nduweni teges yaiku crita rekaan kang dipacak saperangan mbaka saperangan kanthi runtut sajrone kalawarti (Zaidan, 2007:48).
- (2) Sipat, yaiku minangka solah bawa lan tumindak kang dipengaruhi karo unsur-unsur sajrone dhiri pribadine manungsa. Sajrone dhiri pribadi manungsa ana maneka warna sipat kang nduweni sesambungan antarane siji lan liyane (Ngalim, 2007, 143).
- (3) *Temperamen*, yaiku sipat batin kang nduweni daya pangaribawa tumrap tumindak, pangrasa lan pamikiran (Suryabrata, 2012:96).
- (4) *Sanguinis*, yaiku sipate manungsa sing nuduhake pawongan sing aktif lan ora gampang putus asa kanggo nggayuh bab kang dadi tujuwane (Ludwig Klages sajrone Suryabrata, 2003:108).

- (5) Kapribaden yaiku susunan saka unsur-unsur akal uga jiwa kang nemtokake solah bawa lan tumindake pawongan (Koentjaraningrat, 2013:56).
- (6) Teori Kapribaden Ludwig Klages yaiku ngamot struktur kapribaden kang diperang dadi telu yaiku, *temperamen*, *pangrasa*, lan *daya ekspresi* (Suryabrata, 2012:94).
- (7) *Ambisi* yaiku pepenginan kang gedhe kanggo nggayuh samubarang utawa nindakake samubarang kang banget dipengeni (KBBI, online).

METODHE PANLITEN

Metode panliten ditindakake supaya panliten luwih cetha lan gamblang. Sajrone bab iki bakal diandharake ngenani ancangan panliten, sumber dhata lan dhata, instrumen panliten, cara nglumpukake dhata, cara pangolahe dhata, lan cara nulis asile panliten, kang digunakake sajrone panliten iki. Andharane kaya mangkene.

3.1 Ancangan Panliten

Ancangan panliten ditindakake sadurunge nganalisis dhata utawa nindakake sawijine panliten. Ngerancang apa kang arepe ditliti lan ngerancang apa kang ditindakake kanggo nganalisis dhata supaya panliten kang ditindakake bisa cundhuk lan becik. Rancangan kang dipilih kudu cundhuk karo variabel panliten. Sajrone panliten iki nggunakake panliten deskriptif kualitatif. Metodhe dheskriptif mujudake prosedur panliten kang ngasilake dhata kualitatif arupa tembung-tembung kang katulis utawa kanthi lisan saka pawongan-pawongan utawa tumindake kang gampang ditliti (Bogdan lan Taylor, sajrone Moleong, 2006:4). Panliten kualitatif yaiku panliten kang nduweni ancas kanggo mahami fenomena ngenani samubarang bab kang dialami dening subjek panliten, upamane tumindak, pamawas, motivasi, prilaku, lan liya-liyane, sing ditengenake sajrone panliten kualitatif yaiku kagiyatan panliten ilmiah kanthi njlentrehake lan mahami sawernaning babagan sosial kang diamati (Moleong, 2011:6). Miturut Ratna (2010: 47) ngandharake dene sajrone ilmu sastra, sumber dhatane awujud riptan sastra lan naskah, dene dhata panliten, minangka dhata formal awujud tetembungan, ukara, lan wacana.

Aminuddin (1990:62) ngandharake metodhe dheskriptif yaiku sawijine metode kang digunakake kanggo panliten adhedhasar kanyatan sajrone kedadayan (fenomena) lan urip saben dinane para panutur, saengga kang diasilake arupa andharan. Panliten kualitatif minangka panliten kang dileksanakake kanthi ora ngutamakake angka-angka, nanging ngutamakake penghayatan tumrap interaksi konsep kang dikaji kanthi empiris (Endraswara, 2013:5). Anggone nyuguhake data tumrap panliten dheskriptif kualitatif yaiku kanthi wujud dheskripsi. Ancasing panliten kualitatif yaiku mujudake sawijine dheskripsi, gambaran kanthi sistematis, nyata lan akurat ngenani fakta-fakta, sipat sarta sesambungane karo

pangripta kang ditintingi (Nasir, 1988: 63). Sajrone panliten iki nggunakake metodhe dheskriptif kualitatif amarga panliten iki ora nggunakake etung-etungan angka lan asile panliten awujud dheskriptif, basa kang awujud tembung lan ukara. Panliten iki diajab bisa ndhudhah ngenani perkara *Ambisi* sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo.

3.2 Sumber Dhata lan Dhata panliten

Sumber dhata minangka perangan kang kudu ana sajrone panliten. Siswanto (2010:70) ngandharake dene sumber dhata minangka perangan kang wigati sajrone panliten diperang dadi loro yaiku sumber dhata primer lan sumber dhata sekunder. Bisa ditegesi sumber dhata primer yaiku minangka sumber dhata utama kang dadi sumber dhata pokok, dene sumber dhata sekunder yaiku sumber dhata kang dadi panyengkuyung sumber dhata primer, nanging sumber dhata sekunder uga wigati tumrap panliten kang ditindakake.

Sumber dhata sajrone panliten kualitatif awujud tembung-tembung lan tumindak. Miturut Lofland (sajrone Moleong, 2002:122) sumber dhata utama ing panliten kualitatif yaiku tembung-tembung lan tumindhak saluwih yaiku dhata tambahan kaya dokumen lan liyane. Sumber dhata lan dhata kang trep uga minangka babagan kang wigati ing panliten. Bab iku katindakake amrih proses panliten bisa mlaku nganti panliti bisa antuk wangsulan saka underan panliten. Sumber dhata lan dhata sajrone panliten iki yaiku kaya kang disebut ing ngisor iki.

3.2.1 Sumber Dhata Panliten

Panliten ora bisa ditindakake dene ora ana sumber dhata panliten kang arepe ditliti. Lofland (sajrone Moleong, 2002:122) ngandharake sumber dhata utama ing panliten kualitatif yaiku tembung-tembung lan tumindhak saluwih yaiku dhata tambahan kaya dokumen lan liyane. Sumber dhata lan dhata minangka perangan kang wigati sajrone panliten. Panliten ora bisa ditindakake tanpa sumber dhata, mula saka panliten iki nggunakake sumber dhata primer. Sumber dhata primer yaiku sumber dhata kang langsung menahi dhata tumrap panliti (Arikunto, 2010:128).

Sumber dhata primer ing panliten iki yaiku arupa cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo. Cerbung iki kapacak ing kalawarti Jayabaya wiwit edhisi nomer 14 minggu I wulan Desember 2016 nganthi edhisi nomer 37 minggu II wulan Mei 2017. Cita iki kapacak ing rubrik cita sambung (cerbung) kang kaperang dadi 24 seri. Sumber dhata sekunder sajrone panliten iki yaiku rujukan-rujukan saking buku-buku ngenani panliten sarta buku ngenani teori psikologi kapribaden dening Ludwig Klages. Kayata buku-buku kang ngandhut teori panyengkuyung kang luwih nguwatake teori kang digunakake.

3.2.2 Dhata Panliten

Dhata minangka sakabehe fakta kang bisa dadi bukti lan informasi kang bakal diolah dening panliten. Dhata kang bener yaiku dhata kang cundhuk karo wujud asline (Marliyani, 2010:169). Dhata panliten iki arupa ukara kang nuduhake sakabehe bab kang ana sesambungane karo panliten ngenani *ambisi* sajrone Cerbung Rebab Gadhing anggitane Al Aris Purnomo kanthi nggunakake teori psikologi kapribaden Ludwig Klages. Dhata sajrone panliten kuwi beda-beda, gumantung marang jinise panliten.

Panliten sastra nganggo jinis panliten kualitatif, amarga sajroning ilmu sastra, sumber dhata kang digunakake arupa karya utawa naskah. Dhata formal kang ana sajrone panliten yaiku tembung-tembung, ukara lan wacana kasusastran (Ratna, 2013:47). Dhata primere utawa dhata utama kang digunakake arupa tembung lan ukara-ukara sarta paragraf kang arupa cecaturan utawa naratif kang nggambarake babagan *Ambisi* sajrone cerbung RG. Kanggo nyengkuyung digunakake dhata sekunder, yaiku buku-buku teori psikologise Ludwig Klages.

3.3 Cara Nglumpukake Dhata

Tata cara nglumpukake dhata yaiku sawise nemtokake dhata kang arep dianalisis. Dhata kang arep dianalisis banjur diklumpukake sakabehe dhata kang bakal dionceki sajrone panliten. Tata cara nglumpukake dhata sajrone panliten iki yaiku teknik studi kapustakan, maca, nyathet.

Teknik studi kapustakan yaiku nglumpukake dhata-dhata utawa bahan-bahan kang dijupuk saka sumber kapustakan sarta dokumen liya (Surachmad, 1985:85). Panliten kapustakan digunakake kanggo nengenake sawijine cara nindakake panliten adhedhasar naskah-naskah kang wis diterbitake kang arupa buku utawa kalawarti.

Teknik maca lan nyatet mujudake teknik kang digunakake kanggo ngasilake dhata kanthi cara maca teks utawa literatur kang dadi sumbere panliten. Maca bola-bali sawijine teks sastra bakal nuwuhake pemahaman kang beda karo mung maca sepisan wae (Ratna, 2013:18). Panliti uga kudu maca buku-buku kang bisa nyengkuyung (tintingan pustaka). Buku-buku kasebut kudu laras karo panliten, mligine ing babagan psikologi sastra mligine psikologi kapribaden Ludwig Klages, anane maca buku-buku iki supaya anggone nintingi dhata bisa luwih jero.

Tata cara kanggo nglumpukake dhata panliten iku ana telu miturut Endraswara (2013:162-163), yaiku, (1) nemtokake unit analisis, saka sakabehe dhata kang wis diklumpukake, banjur diperang maneh supaya gampang anggone nglasifikasi dhata kang arep diteliti, (2) nemtokake dhata, kabeh dhata kang wis diklumpukake banjur diperang dadi loro kang diarani dhata primer lan dhata sekundher utawa dhata panyengkuyung. Dhata primer awujud cerbung kanthi irah-irahan RG lan dhata sekunder utawa panyengkuyunge yaiku kang ana sesambungane karo *Ambisi* laras karo underan panliten, (3) nyatet dhata,

kanthi cara latiyen kanthi bener lan temenan supaya bisa nyatehet dhata kanthi tliti, nyatet bab-bab kang nuduhake pesen lan bukti, nyatet tembung-tembung kang ora dimangerteni.

Adhedhasar pangumpuling dhata kasebut, mula tumindhak kang ditindakake kanggo pangumpuling dhata sajrone panliten iki yaiku, (1) Ora mung maca sepisanan, utawa diwaca bola balik cerbung RG saka perangan wiwitan nganthi pungkasan, dicethakake lan nemokake apa kang dikarepake isi kang kinandhut sajrone carita, (2) nglumpukake dhata kanthi milih saperangan kutipan utawa paragraf sajrone cerbung RG kang cundhuk karo underane panliten ditintingi supaya antuk dhata kang diperlokake, (3) malah milih dhata cundhuk karo konsep dhasar ngenani *ambisi*. Dhata kang dipilih mujudake dhata kang ngandhut prakara *ambisi*. Dhata kang dipilih banjur dicatet, saben dhata diwenahi tetenger ngenani nomer, edhisi, naten terbit lan kaca. Tetenger kasebut kanggo nggampangake tahap analisis tumrap dhata kasebut.

3.4 Cara Pangolahe Dhata

Cara kang digawe ngolah dhata sajrone panliten iki nggunakake analisis dheskriptif kang nggulawentah babagan kang kinandhut ing unsur *intrinsik* mligine sajrone wujud *ambisi* sajrone cerbung RG. Adhedhasar trap-trapan kasebut, mula tata cara pangolahe dhata sajrone panliten iki yaiku, (1) dhata kang wis diklumpukake lan diklompokake banjur diklasifikasi, (2) dhata kang wis diklasifikasi diwenahi tetenger supaya gampang anggone menehi tandha marang objek panliten, (3) dhata kang wis dijupuk, diklumpukake, diklasifikasikake lan diwenahi tetenger, banjur dianalisis kanthi andharan, (4) njlentrehake asil analisis kanthi wujud draf skripsi. Dhata kang wis ana sabanjur dianalisis kanthi cara ing ngisor iki:

- (1) Ngandharake struktur kapribadene paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo. Panliten iki asipat obyektif ngandharake dene panliten nengenake karya sastra kasebut kanthi migatikake unsur *intrinsik* kang ana.
- (2) Ngandharake wujud *ambisi* paraga sajrone cerbung RG anggitane Al Aris Purnomo, cundhuk karo teori kapribaden Ludwig Klages yaiku kanthi cara klasifikasi *temperamen sanguinis* kang disengkuyung dening konsep *ambisine* Murray kang ana sajrone jiwa paraga.
- (3) Ngandharake akibat saka *ambisi* kang ana sajrone jiwa para parga kanthi cara ngerteni wujud *ambisi* kang ana sajrone jiwa pribadine para paraga kasebut.

Dhata-dhata kang ana lan wis dianalisis sajrone cerbung RG digunakake kanggo nuduhake menawa saben pethikan kang dijupuk nggambarake babagan *ambisi*. Teori-teori kang digunakake kanggo ngonceki dhata wis dipilih. Pamilihe dhata iku kudu laras lan nyengkuyung teori kang kang ana lan sesambungan karo tintingan psikologi sastra. Pungkasane yaiku dudutan ngenani andharan kang wis

dijlentrehake. Saka dudutan iku bisa dingerteni asil kang cetha saka panliten kang wis ditindakake.

ANDHARAN ASILE PANLITEN

4.1 Struktur Kapribadene Paraga sajrone Cerbung RG

Struktur kapribadene paraga sajrone cerbung RG diperang dadi telu yaiku, tempremen, pangrasa, lan daya *ekspresi*. Ing ngisor iki bakal dijlentrehake siji struktur kapribadene para paraga. Katelu struktur kasebut kang diwawas dening Klages, ana salah sawijine struktur kang nduweni peranan paling onjo yaiku *temperamen*. *Temperamen* minangka sipat saka strukture. *Temperamen* minangka kakuwatan saka dorongan lan hambatan, mula saka iku, *temperamen* uga bisa sinebut punjere kakuwatan kang mujudake *ambisi* kanggo ngupaya babagan kang dikepengini. Ludwig uga ngandharake struktur kapribaden pangrasa lan daya *ekspresi* kang disandang dening paraga-paraga sajrone cerbung RG.

4.1.1 *Temperamen Sanguinis*

Nuduhake sipat-sipat ora gampang mundur kanggo nggayuh sawijine tujuwan kang banget kepengin digayuh. Nanging, ora kabeh wong *Sanguinis* nduweni sipat kaya mangkono. Pawongan *sanguinis* kadang kala nduweni sipat kang gampang mundur (Klages, sajrone Suryabrata, 2008:101). Klages uga menehi corak-corak tartamtu sajrone tumindake *sanguinis*. Antarane sipat-sipat struktur lan materi akeh nduweni sesambungan, saengga ana wong *sanguinis* kang nduweni pamikir *dinamis*, luwih abstrak lan nduweni pamikir *spekulatif*.

pawongan sing aktif lan gampang kekancan, banjur nuwuhake sipat gampang percaya marang samubarang kang miturute bener kayata cuplikan ing ngisor iki.

Selasa malem Rebo aku ora duwe sanggeman, nanging selasane-ne awan aku ngamen menyang Jatingarang, Weru.

“Yen wengine melu aku saguh ora?”

“Menyang ngendi?”

“Mung ana Benowo kono, jarene ana dhalang ajaran arep pentas.”

“Hla rombongan sapa sing ngiringi?”

“Sing baku rombongan Pak Jipar nanging ora bisa melu kabeh awit saperangan penabuh wis kebacut nyaguhi calangan liya” (JB RG 1 No. 14 Minggu I Desember 2016 Kaca 22).

Mardiyanto lan Aji Putra minangka wirapradangga kang kerep melu tanggapan. Mardiyanto sing nduwe kenalan akeh, bakal ngejak Aji melu tanggapan rombongan Pak Jipar. Benowo yaiku panggonan kang dadi dalan pangupa jiwa sabanjure tekan Jatingarang. Aji Putra sing gampang kekancan ndadekake dheweke kerep dijak nabuh gamelan ing

ngendi-ngendi, kayata kang diandharake saka cuplikan ing dhuwur. Selasa malem rebo Aji nduweni sanggeman bakal ngamen ing Jatingarang. Ngamen ing kene diarani makaryane wong seni sing kerep diundang ing adicara kang mbutuhake pawongan wirapradangga. Cuplikan kasebut nuduhake dene Aji Putra kalebu pawongan sing aktif lan nduweni job akeh.

Pawongan sing aktif lan gampang kekancan uga kalebu pawongan kang bisa sinebut *sanguinis*, amarga dheweke kalebu wong sing petingkah, lan gampang srawung marang liyan. Kayata kang wis diandharake dening Ludwig sajrone buku Suryabrata, dene pawongan *sanguinis* nduweni sipat sing aktif, gampang kekancan lan gampang katarik marang samubarang liya. Akibatane pawongan *sanguinis* kerep gampang percaya uga marang samubarang sing anyar, amarga sifat sing gampang katarik kasebut luwih gedhe tinimbang rasa ora perduline, kayata cuplikan ing ngisor iki.

“Terus aku mengko dikon nyekel apa?”

“Halah...., kuwi mengko gampang, sing cetha aku ora bakal njlomprongke kowe menyang kahanan sing ora kepenak. Hehehe...”

“Ya...., aku manut,” tembungé Aji Putra isih semu rangu-rangu.

“Nah...., ngono kuwi wangsulane sing ndadekake legane atiku”. (JB RG 1 No.14 Minggu I Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake Paraga Aji Putra nduweni sipat sing gampang percaya marang apa wae kang durung diyakini, amarga dheweke wis kadung percaya marang kancane Mardiyanto kang kerep ngajak dheweke tanggapan. Rembugane kanoman kaloro uga mesthi ora adoh saka babagan seni karawitan kang nduweni kaprigelan nabuh gamelan, senadyan anggane nabuh mung kanthi otodhidhak. Pawongan kang diarani *sanguinis* wis diandharake dening Ludwig Klages nduweni ciri-ciri gampang percaya lan nduweni daya reaksi kang dhuwur kanggo nggayuh samubarang sing dadi pepenginanane.

4.1.2 Pangrasa

Struktur kapribaden kang diandharake dening Ludwig yaiku ana sing diarani pangrasa, saben-saben pangrasa nduweni loro sipat pokok yaiku sajrone pangrasa ana kagiyatan batin utawa (*inner activity*) lan corak pangrasa. Miturute kagiyatan batin kasebut kanggo mbedakake pepenginan kang ana sajrone pangrasa dadi saben pangrasa kang diduweni dening manungsa ngandhut pepenginan. saka pangrasa kang ndadekake kagiyatan batin sing mujudake pepenginan narima banjur nuwuhake pepenginan dadi kekarepan. Kekarepan iki ndadekake paraga aktif saka siji tujuwan tumuju ing tujuwan liyane. Pangrasa kasebut diduweni dening paraga Aji Putra yaiku kagolong pawongan aktif marang apa wae sing bisa digayuh. Rasa seneng kang diduweni dening Aji ndadekake dheweke greget lan

aktif kanggo ngrembakakake apa kang dadi tujuwane. Kekarepan kasebut tuwuh saka rasa seneng lan mujudake pepenginan kanggo mbudidaya iwak ing pekarangan cedhak omahe. Kanoman kuwi bisa nggunakake lahan kang ana saka tinggalane Bapake. Kesanggupan kanggo mujudake pepenginan nuwuhake kekarepan lan katekunan tumuju kasuksesan. Kayata cuplikan ing ngisor iki.

Ana rasa seneng kang rumesep pangrasane nalika makani iwak ing kolam utawa blumbang. Iwak-iwak sing dipakani padha rebutan pangan, pating kecopak, pating clurut njalari banyu metu plembungan-plembungan cilik. Endah banget, miturut panyawange Aji Putra. Wis bola-bali iwake dituku dening pihak balai benih ikan, awit kadhangkala balai benih ikan kuwi kentekan stok. Saliyane kuwi Aji Puta uga nglayani bakul iwak loh sing nyetori rumah makan mligi iwak banyu tawa. Asile lumayan, sithik-siyhik bisa ndandani omah tinggalane Badra Atmadji ya Bapake. (JB RG 4 No. 17 Minggu IV Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake dene ana rasa seneng rumesep sajrone jiwa Aji Putra, rasa seneng kasebut ditandhai saka kaprigelane mbudidaya iwak ing blumbang karangan omahe. Kaendahan kecopak iwak nalika dipakani ndadekake Aji krasa dheweke nduweni hiburan. Kasenengan kasebut ditampa dening Aji sahingga mujudake pangrasa narima pepenginan kang bakale dadi kekarepan ngingu iwak. Kahanan kang uga ndukung kekarepan lan pepenginan Aji Putra nuntun panguripane tumuju ing kasuksesan.

4.2.3 Daya Ekspresi

Manungsa nduweni panyurung napsu. Panyurung iki minangka proses jiwa, panyurung kasebut bisa diweruhi nalika wis ngatonake sajrone proses-proses jasmaniah, kayata owah-owahane *detak jantung*, owah-owahane *pernapasan*. Andharan ngenani proses-proses kajiwan kasebut sinebut *ekspresi*. *ekspresi* iki minangka sipat struktur kang gumantung marang rong kakuwatan kang *bertolak belakang*, yaiku kahanane perangsang lan pepalang kanggo *ekspresi*.

Miturut Klages (sajrone Suryabrata, 2012:105) kang dadi pepalang *Ekspresi* yaiku panguwasane dhiri iki kudu dadi kakuwatan kang imbang tinimbang napsu. Saben-saben pawongan nduweni kakuwatan kanggo nguwasani dhirine kang beda karo wong liyane. Mula saka iku, bisa dideleng anane wong-wong kang wis nduduhake owah-owahane *Ekspresi*. Daya *Ekspresi* kasebut minangka peranan saka kabisa dhasar.

Gladhen nabuh gamelan kanthi cara otodhidhak mujudake keaktifan kanoman sajrone nggolek ilmu karawitan. Senajan mung lulusan SMA ora mbacutake menyang perguruan tinggi kayata sekolah kang ngajangi bakat seni. Pawongan sing nduweni bakat nanging ora dikembangke lan ora

nduweni keaktifan marang bidang kasebut, bisa wae kaprigelan kasebut macet lan mandhek ora ngrembaka. *Sanguinise* paraga Aji Putra ndadekake dheweke aktif lan nduweni daya reaksi kang dhuwur kanggo mujudake kasenengane marang kesenian karawitan. Kabeh kuwi uga dibarengi karo getih sing mili saka Bapake Subadra swargi nurunake jiwa seni sing kuwat banget. Tumindhak lan sipate paraga kasebut cundhuk kelawan ciri-ciri pawongan *Sanguinis* kang nduweni daya reaksi sing dhuwur, tumuju pepenginan kang bakal digayuh, kayata cuplikan ing ngisor iki.

“Mas Aji angkatan taun pira?”.

“Angkatan empat lima”.

“Hehehe... apa-apa dakangkat. Hla kepiye anggonku arep wangsulan, wong nyatane aku iki wong otodhidhak sithik-sithik bisa nabuh gamelan amarga sinau dhewe ora nate mambu sekolah seni. Bisa payu lan melu pentas kerawitan ya mung modhal nekad”.

Cuplikan ing dhuwur nuduhake dene Aji Putra nduweni daya reaksi kang dhuwur kanggo ngembangake apa kang dadi bakate kawit cilik. Daya *Ekspresi* kasebut minangka peranan saka kabisa dhasar. Aji Putra nuduhake pawongan sing gelem ngrembakakake kasenian kerawitan. Getih sing mili saka bapake swargi dikembangake Aji Putra kanthi cara otodhidhak.

4.2 Wujud Ambisi Paraga sajrone Cerbung RG

Ambisi kang positip diduweni dening manungsa supaya bisa nggayuh prestasi lan ngasilake karya kang apik, sanyatane *Ambisi* ora mung nduweni presepsi sing ora apik. Wujud *Ambisi* paraga sajrone cerbung RG kang kapacak sajrone majalah JB, pangriptane Al-Aris Purnomo, didhasari saka *Ambisi* paraga sing becik kang ana sajrone panguripan digambarake dening pengarang sajrone cerbung kasebut. *Ambisi* yaiku Kepenginan nggayuh samubarang utawa kekarepan kanthi sukses amarga bisa ndadekake manungsa nduweni gerakan kanggo nggayuh tujuwan kang dadi kekarepane. (Gruber, J., & Jhonson, S.L.;2009). Klages ngandharake pawongan kang nandhang *Temperamen Sanguinis* nuduhake pawongan sing ora gampang mundur kanggo nggayuh samubarang kang dikepingini, saka adhedhasar kasebut *Ambisi* tuwuh sajrone dhiri pribadine manungsa (Suryabrata, 2003:108).

4.2.1 Ambisi Mangerteni Wujud Asline Rebab Gadhing

Ambisi sajrone panguripane manungsa ana sing nduweni pangerten kang apik, yaiku kanggo nggayuh tujuwan kang dadi kekarepan sing positip. Cita-cita lan *obsesi* mujudake ambisi sajrone diri pribadine manungsa. *Obsesi* tuwuh banjur ndadekake *ambisi* kang ana sajrone dhiri Aji Putra nuwuhake rangsangan anggone kakuwatan pamikire Aji kanggo takon marang Swasti. Pitakonan kasebut tuwuh amarga

Aji mbutuhake kebutuhan prestasi kanggo ngrampungu samubarang sing narik kawigatene. Kabutuhan kasebut dijupuk saka konsep Murray dene pamikir kang ngorganisir proses lan cara pamikire kanggo ngowahi kahanan sing durung terpuaskan (Alwisol, 2009:185). Kahanan kasebut kayata kepengininane Aji kanggo mangerteni wujud blegere rebab gadhing sing wis bisa dibayangake kaendahane. Kebutuhan Kepenginan kasebut dadi kekarepan kang dadi dhasar tumindhake Aji Putra, kayata cuplikan ing ngisor iki.

“Sekedhap, kula gadhah gambaripun, nanging nanging gambar asil coretan tangan, “Aji Putra ndudut dhompot, lan nglolos dluwang putih semu coklat sing ana gambare rebab, “Punapa leres rebabipun kados punika?”. (JB RG 5 No. 18 Minggu I Januari 2017 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nggambarake tumindake Aji kang didhasari saka *Ambisi* kanggo mangerteni wujud asline rebab gadhing sing mirunggan nalika semana. Pitakonan diwujudake dening Aji Putra marang waranggana kang asmane Swasti kasebut nuduhake rasa penasarane Aji marang informasi kang bisa dijupuk.

4.2.3 Ambisi Urip Makmur

Paraga kang nduweni *ambisi* urip makmur kasebut, uga disebabake saka kahanan kang dadi panjurung dhiri pribadine kanggo nggugah greget supaya bisa mujudake apa kang dadi tujuwane. Panguripan ing desa sing akeh tetuwuhan kang bisa dimanfaatake supaya nduweni nilai kang dhuwur, ndadekake Katman minangka pawongan sing kreatif. Tetuwuhan bisa disulap dadi barang kang bisa migunani kanggo mbantu dalan pangupajiwane sawijine pawongan. Kaprigelan kang diduweni dening paraga Katman minangka bakat kang diduweni saka lair. Banjur bakat kasebut dikembangke dadi dalan kanggo ngasilake ragad tumrap panguripane dheweke lan kulawargane. Kayata cuplikan ing ngisor iki.

Katman duwe kaprigelan anam-anaman saka pring, sing digawe kaya tenggok, tampah, tompo lan liya-liyane, kalebu bisa gawe caping. Kabeh barang anaman gaweyane Katman duwe kwalitas sing becik. Langganane Katman wis akeh, mligine para bakul sing adol barang-barang anaman. (JB RG 1 No.14 Minggu I Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake gambaran paraga Katman kang nduweni kaprigelan anam-anaman saka pring. Katman minangka pengrajin anaman saka pring. Kaprigelane olah-olah pring sing bisa ndadekake anaman kasebut ndadekake ana greget sajrone dhiri pribadine Katman. Pepenginan urip kepenak dirasakake Katman supaya bisa nguripi awake dhewe lan bojone. Sukses dadi tujuwan panguripane manungsa, utamane

sajrone karier yaiku minangka syarat kanggo urip bagya. *Ambisi* minangka dhasar anggane nggayuh kasuksesan karir lan uga tujuwan urip kang diduweni. Sukses sajrone karir yaiku pepenginan saben manungsa kanggo nggayuh panguripan sing sejahtera lan bagya mulya.

4.2.5 Ambisi Nyambung Paseduluran

Ambisi nyambung paseduluran ing kene. Diduweni dening kulawargane Miyani lan Katman, kahanan kasebut diwiwiti saka Miyani sing asring ngewenehi gendhar pecel marang kulawargane Katman.

Niyat kang tulus dening Miyani ditampa apik tumrap kulawargane Katman. Supaya bisa nyambung paseduluran kulawarga kekarone. Tumindake Katman sing nuduhake pepinginan nyambung paseduluran marang kulawargane Miyani bisa dideleleng, nalika Miyani pesen caping gedhe marang Katman sing minangka pengrajin perabotan bahane saka pring. Rumangsa nduweni utang budi marang kulawargane Miyani ndadekake Katman mung menehake caping kasebut marang Aji Putra tanpa mbayar. Katman nduweni pepenginan gedhe supaya bisa ngraketake pasedulurane Miyani lan Katman. Kayata cuplikan ing ngisor iki.

“Iki gilo..., caping pesenane simbokmu wis dadi,” Katman ngulungake caping gedhe marang Aji Putra.

“Wah...., sae sanget, Dhe. Niki pinten ongkose?”

“Wis ora perlu diongkosi. Gawanen wae”.

“Sampun mekaten ta, Dhe. Kula sing boten skeca. Wong riyin nika tembunge badhe tumbas. Boten disuwun”.

“Hahaha...., wis tembunge biyen ora perlu digagas. Pokoke caping kuwi gawanen wae. Ngertia, simbokmu kae kanca rakete mbok wedok, lan wis dakanggep kaya adhiku dhewe. Dadi wis ora susah nganggo sungkan utawa pekewuh”. (JB RG 1 No. 14 Minggu I Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake, Kepenginan sajrone pribadine Katman kanggo nyambung paseduluran marang kulawargane miyani. *Ambisi* kang diduweni dening Katman tuwuh saka *faktor* panjurung yaiku tumindak tuluse Miyani marang kulawargane Katman. Kepenginan kang kuwat kanggo ndadekake kulawargane Miyani dulur yaiku uga saka tumindake bojone Miyani nalika isih urip. Hasrat kang tuwuh sajrone dhiri pribadine katman minangka desekan alami kang diduweni dening manungsa kawit saka lair.

4.3 Akibat Saka Ambisine Paraga sajrone Cerbung RG.

4.3.1. Optimis

Sipat *optimis* kasebut uga didhasari saka *ambisine* ngurip mulya kang diduweni paraga Miyani. Dodolan gendhar pecel dilakoni dening Miyani supaya bisa ngowahi panguripane biyen sing sarwa winates.

Amarga sipat *optimis* kang diduweni Miyani kasebut dheweke bisa nduweni langgan sing akeh kang kerep ndadekake pecele dadi sarapan. Pangarep-arep kang dhuwur tuwuh sajrone pribadine Miyani nalika anake nemokake dluwang putih semu coklat ing lempitan buku gendhinge garwane subadra admadji. Rebab kasebut ngemu carita kang mirunggan tumrap panguripane Miyani. Nalika anake kepenging ndolek sisik melik rebab kasebut, ana pengarep-arep kang dhuwur kanggo mangerteni ana ngendhi rebab gadhing saiki. Gambaran kasebut kayata cuplikan ing ngisor iki.

“Muga-muga sedyamu kuwi kaleksanan. Nanging welingku, upama rebab gadhing kuwi wis dadi duweke wong liya, aja nganti kowe kepengin nduweni rebab kuwi kanthi peksan”.

“Inggih mbok. Kula ngertos ingkang kedah kula tindakaken. Matur nuwun pitedahipun”.

“Muga-muga Gusti bakal njangkung kabeh sedyamu”.

“Amin”. (JB RG 6 No. 18 Minggu II Januari 2017 Kaca 23).

Pangarep-arep kang dhuwur sajrone pribadi Miyani nuwuhake pamikiran kang *optimis*. Rasa tresnane marang Aji Putra ndadekake dheweke ndukung pepenginanane Aji Putra kanggo nglacak anane rebab gadhing. Sipat *optimis* kang diduweni dening Miyani bisa dideleng saka tumindake kang nyengkuyung kekarepane Aji Putra. Pamikiran kang positif diduweni Miyani tuwuh saka pepenginanane nggugah asal-usule rebab gadhing. Sipat *optimis* kasebut bisa nuwuhake greget kanggo menehi kekuwatan anggone nggayuh samubarang kang ana sajrone pribadine.

4.3.3 Greget

Dibutuhake tekad kang kuwat kanggo njaga greget kang ana sajrone pribadine Aji Putra. Tekad kasebut tuwuh saka *Ambisi* kang diduweni Aji Putra kanggo ngowahi kahanan sing nate kacingskrangan. Aji Putra mbudidaya iwak nila lan gremah ing sakupenge pekarangan omahe sing didadekake blumbang. Kabeh gelem diduweni dening Aji Putra amarga rasa tresnane marang ternak iwak kang dadi dalan pangupajiwanane Aji Putra. Panas ing wayah awan ora ngalangi gregete kanggo nyacah godhong campuran pakan iwak. Kepenginan kanggo nindakake samubarang kang bisa ngasilake piguna marang awake dhewe lan lingkungan sakupenge mujudake greget sajrone dhiri pribadine Aji Putra. Kayata cuplikan ing ngisor iki

Tabuh siji awan, panase sumelet. Aji Putra nembe nyacah godhong kates kanggo campuran pakan iwak. Ana pit montor mlebu latar. Aji Putra noleh banjur mesem lan aweh sasmita marang sing nembe teka supaya nyedhak. (JB RG 4 No. 17 Minggu IV Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake ana greget sajrone jiwane Aji Putra. Dene pawongan wis nduweni greget kang kuwat, tabuh siji awan kanthi panase sumelet, ora digatekake dening Aji Putra kanggo nyacah godhong kates sing dadi campuran pakane iwak. Rasa seneng kang rumesep sajrone pangrasane Aji Putra dirasakake nalika makani iwak ing kolam utawa blumbang. Iwak-iwak sing dipakani padha rebutan pangan kanthi kecopak, pating clurut njalari banyu metu plembungan-plembungan cilik. Endah banget miturut panyawange Aji Putra. Wis bola bali iwake dituku dening pihak balai benih ikan, awit kadhangkala balai benih kasebut kenthekan stok. Aji putra uga nglayani bakul iwak loh sing nyetori rumah makan kang nyuguhake iwak banyu tawa. Gambaran kasebut minangka asil saka gregete Aji Putra anggone mbudidaya iwak kang ngasilake piguna marang Aji lan Kulawargane.

4.3.4 Sregep

Sregep bisa nggugah greget sajrone *ambisi* kang ditujokake sawijing kasuksesane manungsa. Urip dadi luwih nduweni tantangan lan minat kang gedhe kanggo mujudake samubarang kang dikepengini. Kabeh kuwi kudu dibarengi karo upaya lan kerja keras sing ora gampang, kudu tekun, tlaten lan ajeg anggone tumindake. *Ambisi* kang positif sajrone dhiri pribadine manungsa, uga nuwuhake akibat sing becik lang migunani tumrap panguripan sing becik. Kayata kabiasaan sing dadi sipat sregep kang diduweni dening Aji Putra ing ngisor iki.

Esuke, Aji Putra tangi gasik. Resik-resik omah lan pekarangan. Ngungkap pawon, katon simboke wis cethik geni.

“Kula mawon sing olah-olah, simbok ngaso riyin mawon,” tembungge Aji Putra nyedhak Miyani.

“Aja banget-banget nganggep aku iki ora bisa nyambut gawe. Wis kana, terusna gaweyanmu. Aku isih bisa yen mung olah-olah, iki hlo... tanganku wis ora lara maneh”. Aji Putra mesem, banjur nglungani. Genti ngetokke pit motor, diresiki kanthi dilap, mesin diurupi sedhela, kira-kira telung menit, dipateni maneh. (JB RG 7 No. 20 Minggu III Januari 2017 23).

Kagiyatan kang ditindakake dening Aji Putra ing dhuwur nuduhake sipat sregep kang wis dibiyasakke dening Aji Putra. Tangi isuk dibacutke resik-resik omah lan pekarangan dadi kabiasaan sing apik yaiku panguripan sing sehat resik lan bisa nglatih mbiyasakake tumindak sing becik lan migunani kanggo lingkungan. Rasa tresnane marang simboke mujudake tanggung jawab minangka anak lanang siji-sijine kang tansah kudu njaga lan ngayomi tiyang sepuh wadon sing kari siji. Rasa tanggung jawab kanthi kesadharane

kasebut ndadekake dheweke sregep tumandhang apa wae sing bisa dilakoni.

4.3.5 Lincuh

Lincuh sajrone cerbung RG iki diduweni dening paraga Aji Putra lan Mardyanto minangka kanoman sing asring nyengkung kasenian karawitan kanthi karya-karya kang hebat. Kalincuhane anggone manfaatake kasempatan kang ana bisa ngasilake pengasilan saka kaprigelane nabuh gamelan. Senajan ora mambu sekolah tinggi seni, kanoman kasebut bisa ngungkuli pengrawit-pengrawit sing wis ngenam sekolah tinggi seni. Gelem sinau lan nampa babagan ilmu apa wae minangka wujud karakter pawongan sing lincuh. Katekunan lan kauletan diduweni pawongan sing lincuh kanggo nggayuh samubarang kanthi kasil kang maksimal, kayata cuplikan ing ngisor iki.

Rembuge kanoman loro kuwi ora adoh saka seni nabuh gamelan, utawa seni kerawitan. Aji Putra lan Mardyanto padha-padha prigel nabuh gamelan, sanadyan anggone ajar nabuh kanthi otodidak. Mbokmenawa pancen getih sing mili ing ragane kanoman loro kuwi pancen getih seni. Lumintu saka getih wong tuwane. (JB RG 1 No. 14 Minggu 1 Desember 2016 Kaca 23).

Rembuge kanoman kaloro ora adoh saka seni babagan karawitan. Kaprigelan sajrone nabuh gamelan disinaoni kanthi otodhidhak. Rasa seneng kang diduweni dening pawongan loro kasebut ndadekake kelincuhane kanggo nyinaoni babagan sing anyar kanthi tekun lan tlanten. Kabeh uga dibarengi karo bakat saka getih kang mili ing ragane kanoman loro kasebut. Pamikiran gelem ngembangake bakat lan minat sajrone dhiri pribadine manungsa kalebu pawongan sing lincuh lan gelem ngrembaka.

4.3.6 Bakti

Wujud bektine Aji Putra bisa dideleng saka tumindak manute Aji Putra marang simboke sing wis tuwa. Aji Putra nduweni pepenginan kang gedhe kanggo ngowahi kahanan sing ndadekake simboke ora kudu dodolan gendar pecel keliling. Mbudidaya iwak minangka usaha kang diduweni Aji Putra kanggo mbantu simbokae nyukupi kabutuhan sabendinane. *Ambisi* kang dinduweni dening Aji Putra kasebut kanggo mujudake bakti lan tresnane marang simboke. Dadi kanoman sing manut lan entheng tangan kanggo mbantu ngentengake penggaweyane ibuke. Kayata cuplikan ing ngisor iki.

“Aku tak mampir nggone Pakdhe Katman dhisik, njupukke capinge simbok, mbokmenawa wis dadi, “tembunge Aji Putra marang Mardyanto. (JB RG 1 No. 14 Minggu 1 Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake wujud bektine Aji Putra marang Miyani. Anak lanang sing manut lan gelem njupukake pesenan caping anaman marang omahe Katman. Tumindake kasebut ora kudu dikongkon dhisik marang Miyani. Kesadharan kang jero ana sajrone pribadine Aji Putra kanggo tansah bekti lan ngayomi simbok sing kari siji. *Ambisi* kanggo ngurip mulya kang diduweni dening Aji Putra ora liya amarga bektine kang gedhe marang Miyani. Aji putra ora gelem dene simboke ngalami urip sing sarwa kacingkrangan kayata jaman semana nalika Aji Putra isih cilik.

4.3.7 wigati

Wigatene Aji digambarake saka tumindake marang pawongan kang nate tepung marang dheweke. Wujud kawigatene Aji Putra kasebut arupa dedunga lan upaya kanggo menehi kahanan kang becik kanggo pawongan liyane. Kayata tumindake Aji Putra nalika ora oleh mbayar pesenan capingan kang dipesen dening simboke Miyani. Tuwuh rasa kepengin ndongakake kang ana sajrone benake Aji Putra. Getih kang mili saka Bapak ndadekake Aji Putra tansah seneng ndongakake liyan. Tumindak kasebut minangka wujud kawigatene Aji Putra marang pawongan kang nate tepung dheweke lan kulawargane. Kayata cuplikan ing ngisor iki.

Menawi mekaten, kula nggih naming saged ngaturaken agenging panuwun, Dhe. Mugi-mugi awit saking kamirahan punika, Pakdhe Katman sagotrah tansah manggih karaharjan lan binerkahan Gusti”. (JB RG 1 No. 14 Minggu I Desember 2016 Kaca 23).

Cuplikan ing dhuwur nuduhake kawigatene Aji Putra marang Katman kang wis menehi anaman caping bahane saka pring. Anaman caping kasebut dipesen dening Miyani wiwit dina kapungkur. Katman ora gelem dibayar amarga Miyani asring ngewenehi gendar pecel kang dadi dagangane. Kawelasan kang ditindakake dening katman kasebut nuduhake kawigatene marang kulawargane Miyani. Wujud kawigatene Aji Putra marang tumindake Katman yaiku tansah menehi dedongan kanggo pawongan kang dianggep menehi kemurahan ati. Amarga Miyani minangka kanca rakete Sujilah yaiku Bojone Katman

PANUTUP

5.1 Dudutan

Panliten saka cerita bersambung kanthi irah-irahan “*Ambisi sajrone cerbung Rebab Gadhing anggitane Al-Aris Purnomo*” ditintingi kanthi tintingan psikologi kapribaden Ludwig Klages. Panliten kasebut mujudake telung prekara kang bisa diandharake, yaiku struktur kapribaden paraga sajrone cerbung RG kang cundhuk karo teorine Ludwig yaiku paraga, Aji Putra nandhang *temperamen sanguinis*. Pangrasa sing gedhe kang diduweni dening Aji Putra mujudake pepenginan mangerteni wujud asline rebab gadhing. Sipat *ambisius* saka paraga Aji putra tuwuh saka rasa tresnane marang

kasenian karawitan. Sipat *ambisius* saka *temperamen sanguinis* uga diduweni dening Miyani minangka simboke Aji. Pangrasa tresnane Miyani marang anak lanang siji-sijine yaiku Aji, ndadekake dheweke urip rekasa dodolan gendar pecel kanggo njangkepi kabutuhan kulawargane.

Adhedhasar *temperamen sanguinis*, pangrasa lan daya ekspresi sing dhuwur saka tumindak kang ditindakake dening paraga sajrone cerbung Rebab Gadhing kasebut mujudake problem kapribaden awujud *ambisi*, wujud *ambisi* paraga sajrone cerbung RG adhedhasar tumindake paraga kanthi nggunakake konsep Murray, yaiku *ambisi* mangerteni wujud asline rebab gadhing kang diduweni dening Paraga Aji kanggo muwasake kabutuhan kang dadi kekepareane, *ambisi* ngalacak anane rebab gading kang diduweni dening Aji Putra kanggo mangerteni anane rebab gadhing isih ana apa wis musna, *ambisi* ngurip mulya kang diduweni dening paraga Katman, Miyani lan Aji Putra. Paraga kasebut padha-padha nduweni pepenginan kang gedhe kanggo ngowahi urip sing sarwa winates, *ambisi* nyambung paseduluran kang diduweni dening paraga Swasti, Katman lan Miyani. Pangrasa tresna kang gedhe sajrone pribadi pawongan katelu nuwuhake pepenginan kang gedhe lan tulus kanggo nyambung paseduluran.

Akibat saka *ambisine* paraga tuwuh saka *ambisi* kang diduweni paraga, akibat saka *ambisi* sing becik nuwuhake tumindak lan pamikiran kang becik uga. Akibat saka *ambisine* paraga yaiku pamikiran *optimis*, ora gampang mundhur, greget, sregep lincah bekti lan kawigaten.

5.2 Pramayoga

Panliten iki bisa ngregengake panliten psikologi sastra minangka wujud kritis sastra Jawa modern. Panliten tumrap cerbung Rebab Gadhing anggitane Al-Aris Purnomo iki mujudake jangkah kapisan kang bisa diteliti maneh nggunakake tintingan liyane. Kedadeyan-kedadeyan kang ana sajrone cerbung RG bisa kanggo patuladhan marang kabeh pamaca. Utamane *ambisi* kang diduweni dening paraga anggone nggayuh pepenginan kanthi sukses.

Lumantar panliten iki uga kaajab bisa nyengkuyung pangrembakane sastra ing Jagading kasusastraan Jawa, mligine kasusastran Jawa modern. Tumrap pamaca, dikarepake panliten iki bisa menehi greget kanggo nglestarikake sastra mligine sastra Jawa kang saya suwe saya ilang uga menehi referensi tumrap sapa wae kang maca. Dene anggone nyerat sajrone panliten iki ana saperangan tetetembungan utawa saperangan liya sing kurang bener lan pener, kaajab marang panliten sateruse bisa luwih sampurna ketimbang panliten sadurunge

KAPUSTAKAN

- Alimargono. 06 Agustus 2008. *Obsesi Cita-cita dan Ambisi* (Online).
<https://accentesensi.wordpress.com/2008/08/06/obsesi-cita-cita-dan-ambisi>, kaundhuh tanggal 2 Juli 2018.
- Alwisol, 2004. *Psikologi Kepribadian*. Malang: UMM. Press.
- Aminuddin. 1990. *Pengembangan Penelitian Kualitatif: Dalam Bidang Bahasa dan Sastra*. Malang: HISKI (Himpunan Sarjana Kesusastraan Indonesia).
- Aminuddin. 2010. *Apresiasi Karya Sastra*. Bandung: Sinar baru Algesindo
- Arikunto, Suharsini, 2008. *Prosedur Penelitian Suatu Pamarekan Praktik (Edisi Revisi VI)*. Jakarta: PT. Asdi Mahastya.
- Dalathion, 20 September 2015. *Karakter Orang Berdasarkan Aktif dan Pasif*. (Online).
<http://dhalationpost.blogspot.com/p>, kaundhuh 16 Maret 2018.
- Dantonius. 2014. *I Know You: Membaca Kejujuran dan Kebohongan Pacar, Rekan Kerja, Calon Klien dari Bahasa Tubuh*. Penerbit: Loveable.
- Darni. 2016. *Kekerasan Terhadap Perempuan Dalam Fiksi Jawa Modern. Kajian New Historicism (Sebuah Kritik Sastra)*. Penerbit: Unesa University Press.
- Endraswara, Suwardi. 2003. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Widyatama.
- _____. 2008. *Metodologi Penelitian Sastra (Epistemologi, Model, Teori, dan Aplikasi)*. Yogyakarta: Med Press.
- Febrianto, Andi. 2015. *Problem Kajiwan Paraga Utama Wanita Sajrone Novel Purnama Kingkin Anggitane Sunaryata Soemarjo Tintingan Psikoanalisis Sigmund Freud* (skripsi ora diterbitake). Surabaya: PBD-FBS Unesa.
- Jedhimrc. 25 Juli 2014. *Ambisi dan Sukses dalam Karir*. (Online).
<https://www.google.co.id/amp/s/jedhimrc.wordpress.com>, kaundhuh 10 Maret 2018.
- Koentjaraningrat. 2005. *Pengantar Ilmu antropologi-Jilid II*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Latifah, Niswatul. 2015. *Rasa Kuwatire Paraga Utama Sajrone Antologi Cerkak Trem Anggitane*

- Suparto Brata Tintingan Psikoanalisis Sigmund Freud. (skripsi ora diterbitake). Surabaya: PBD-FBS Unesa
- Marliyani, Rosleny. 2010. *Psikologi Umum*. Bandung: Pustaka Setia.
- Minderop, Albertine. 2010. *Psikologi Sastra: Karya Sastra, Metode, Teri dan Contoh Kasus*. Jakarta: Yayasan Pustaka Obor Indonesia.
- Moleong, Lexy J. 2002. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: Remaja Rosdakarya.
- Ngalim, M. Purwanto. 2016. *Psikologi Pendidikan*. Bandung: Remaja Rosdakarya.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2009. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Poerdjawijatna, I. R. 2000. *Ilmu Watak Manusia Yang Ideal*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Purnomo, Al Aris. 2016-2017. *Rebab Gadhing*. Surabaya: Jaya Baya Edhisi 14-37 Desember-Mei.
- Pusat Bahasa. 2005. *Kamus Besar Bahasa Indonesia Edisi Ketiga*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2013. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Retnowati, Selvi. 2017. *Temperamene Paraga Sajrone Novel Carang-Carang Garing anggitane Tiwiek SA (skripsi ora diterbitake)*. Surabaya: PBD FBS Unesa.
- Ruslani. 24 Mei 2015. *Pengertian Tentang Greget*. (Online). <http://www.ruslani.com>, kaundhuh 10 Maret 2018.
- Santana, Kelly. 27 Juli 2015. *5 Ciri Khas Si Sanguinis*. (Online). <https://www.hipwee.com/list>, kaundhuh 22 Februari 2018.
- Santosa, Puji. 27 Juli 2012. *Bahagia Rasa Tentram, Tenang, Damai, Suci dan Kasih Sayang*. (Online). <https://www.kompasiana.com/www.pujagita.blogspot.com>, kaundhuh 2 Maret 2018.
- Sariban. 2009. *Penelitian Sastra Teori dan Penerapannya*. Surabaya: Lentera Cendika.
- Siswantoro. 2010. *Metode Penelitian Sastra Analisis Struktur Puisi*. Yogyakarta: Penerbit Pustaka Pelajar.
- Stanton, Robert. 2012. *Teori Fiksi*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Sunaryo. 2002. *Psikologi Untuk Keperawatan*. Jakarta: IKPAI
- Supratiknya. 1993. *Psikologi Kepribadian 1: Teori-teori Psikodinamik (Klinis)*. Yogyakarta: IKPAI.
- Suryabrata, Sumadi. 2008. *Psikologi Kepribadian*. Jakarta: PT. Grafindo Persada.
- Tanpa Aran. Agustus 2017. *Pengertian Optimis, Ikhtiar, Tawakal*. (Online). <https://www.bacaanmadani.com>, kaundhuh 10 Maret 2018.
- Tanpa Aran, 10 Juni 2012. *Pengertian Rajin Pengertian Malas*. (Online). <https://girosimanjuntak.wordpress.com>, kaundhuh 15 Maret 2018.
- Tanpa Aran. 2018. *Pengertian Ambisi dan Obsesi*. (Online). <https://www.lentera.my.id/post/pengertian-ambisi-dan-obsesi>, diundhuh tanggal 2 Juli 2018.
- Teeuw, A. 1998. *Sastra dan Ilmu Sastra*. Bandung: Pustaka Jaya.
- _____. 1984. *Membaca dan Menilai Karya Sastra*. Jakarta: Gramedia.
- Wiyatmi. 2011. *Psikologi Sastra: Teori dan Aplikasinya*. Yogyakarta: Kanwa Publisier.
- Yusuf, Qosim. 2009. *The 7 Awareness: 7 Kesadaran Tentang Keajaiban Hati dan Jiwa Menuju Manusia di atas Rata-rata*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.